

KAROLINA GRODZISKA
Biblioteka Naukowa PAN i PAU w Krakowie

MARIA RADZISZEWSKA
Biblioteka Naukowa PAN i PAU w Krakowie

REKOPISY I PAMIĄTKI PO MARII KONOPNICKIEJ W ZBIORACH BIBLIOTEKI NAUKOWEJ PAU I PAN W KRAKOWIE

Słowa kluczowe: Biblioteka Naukowa PAU i PAN, Maria Konopnicka, poezja polska, literatura polska, rękopisy

Uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 października 2021 r. jednym z patronów roku 2022 wybrana została Maria Konopnicka (1842–1910), poetka, pisarka i publicystka o niezwykłej sile oddziaływania na szerokie kręgi polskiego społeczeństwa pod trzema zaborami i na emigracji. Przypadająca obecnie 180. rocznica jej urodzin skłoniła nas do przyjrzenia się, jakie rękopisy i pamiątki po Konopnickiej, lub z nią ściśle związane, znajdują się w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie.

W bogatym zespole rękopiśmiennym Biblioteki odnajdujemy 48 odręcznych listów poetki. Jest to przede wszystkim obszerny zespół jej korespondencji z Teofilem Lenartowiczem z lat 1883–1893, obejmujący 34 listy (rkps 2028 t. 3, k. 256-319 i rkps 2030, k. 103-108). Listy te zostały ogłoszone drukiem w 1971 r. przez Jana Nowakowskiego¹. To bardzo interesujące świadectwo wieloletniej serdecznej przyjaźni i zażyłości, mimo odległości dzielącej dwoje wybitnych twórców. Z listów Konopnickiej przebija prawdziwa troska i chęć podniesienia na duchu starzejącego się i coraz bardziej podupadającego na zdrowiu Lenartowicza, poddającego się stopniowo melancholii i tęsknocie za krajem.

Drugim, choć mniej licznym zespołem jest siedem listów do wybitnego historyka sztuki i redaktora krakowskiego „Czasu”, Stanisława Tomkowicza (rkps 1983, k. 224-236), opublikowanych przez Komitet Redakcyjny Instytutu Badań Literackich PAN nakładem Ossolineum². Korespondencja ta dotyczy przede

¹ M. Konopnicka, *Korespondencja z Teofilem Lenartowiczem z lat 1883–1893*, oprac. J. Nowakowski, Wrocław 1971.

² M. Konopnicka, *Korespondencja*, t. 3, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973, s. 122–124.

wszystkim kwestii redakcyjnych związanych z publikacją utworów Konopnickiej, zawiera również prośby o protekcję dla lwowskiej malarki, Marii Dulębianki.

Pozostałe listy znajdujące się w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN dotyczą głównie spraw związanych z publikacją utworów poetki oraz prób pozyskania przez nią tekstów szanowanych autorów do czasopisma dla kobiet „Świt”. Są to listy skierowane do różnych adresatów: redakcji „Ogniska” (rkps 2442, k. 4-6v), Marii Piechockiej (rkps 3152, k. 10), Józefa Łepkowskiego (rkps 4665 t. 1, k. 33) oraz list do Adolfa Pawińskiego, współzałożyciela pisma „Ate-neum” (rkps 8969 k. 5-11), zawierający fragment utworu *Hellenica*. W zbiorach znajduje się również list adresowany prawdopodobnie do Józefa Tretiaka (rkps 8969 k. 12). Na uwagę zasługuje wiersz z 14 listopada 1896 r. dedykowany Kołu Literacko-Artystycznemu we Lwowie, znajdujący się w zbiorze listów różnych osób do różnych adresatów z papierów Zygmunta Lasockiego. Koło założone zostało w 1880 r. i zrzeszało wybitnych twórców. Wśród jego członków honorowych znaleźli się m.in. Adam Asnyk, Karol Estreicher, Józef Ignacy Kraszewski, Eliza Orzeszkowa, Jan Matejko, Henryk Sienkiewicz. Wspomniany wiersz został przez Konopnicką wygłoszony na zorganizowanym przez Koło uroczystym przyjęciu na jej cześć (rkps 4078, k. 113). Opublikowano go w „Roczniku Koła Literacko-Artystycznego we Lwowie” na rok 1896³.

Według naszego rozeznania dwa z owych tekstów nie były dotąd ogłoszone drukiem. To właśnie listy do Adolfa Pawińskiego i Józefa Tretiaka. Warto przytoczyć je w całości, z zachowaniem reguł edycji tego rodzaju dokumentów:

1. List do Adolfa Pawińskiego

Zurych, d. 10 V [18]91

Szanowny Panie,

Przesyłam dla Ateneum część obszerniejszego cyklu wierszy pod ogólnym tytułem: „Hellenica”. Myśl nowożytna podłożona pod stare motywy stanowi ich ośnowę. Przyjdą potem dalsze, których w tej chwili oznaczyć nie mogę. Raczy mnie Szanowny Pan zawiadomić, czy przypadają do pisma Waszego. A może tytuł nieudatny? Na szybki druk liczę.

Z prawdziwym poważaniem

Maria Konopnicka

adres: Zurich, Seefeld Wiesestrasse 8\

³ „Rocznik Koła Literacko-Artystycznego we Lwowie” 1896, s. 31. Wiersz opublikowany pod tytułem *Improwizacya*. Materiał jest dostępny online na stronie rcin.org.

2. List do Józefa Tretiaka

Szanowny Panie.

Przede wszystkim zechce Szanowny Pan przyjąć podziękowania za łaskawie zrobioną nam obietnicę. Pisząc o materiałach zebranych w literaturze rosyjskiej o ludziach i ruchach polskich, miałam na myśli artykuły Szanownego Pana, np. o Mickiewiczu w kraju niedawno, lub poprzednie jeszcze, gdzie streszczono poglądy rosyjskich pisarzy na sprawy polskie i na ludzi polskich.

Cokolwiek zresztą zechce nam Pan nadesłać – chętnie przyjmiemy i rozumiem, że Pan sam najlepszym będzie sędzią w wyborze treści pracy, która zainteresuje czytelniczki.

„Świt” zresztą, lubo przeznaczony dla kobiet, w zbytcej wyłączości zamykać się nie ma zamiaru, i pragnie być zajmującym pismem dla każdego wykształconego człowieka.

Mam nadzieję, że już w grudniu otrzymamy tu jakąś piękną pracę Szanownego Pana.

Z wysokim poważaniem

Maria Konopnicka

18.11.[18]83.

Hoża 32

Niezależnie od omówionej wyżej korespondencji w zbiorach rękopiśmiennych Biblioteki Naukowej PAU i PAN posiadamy 23 sygnatury, w których występują materiały związane z Marią Konopnicką. Są to materiały bio-bibliograficzne, świadczące o zainteresowaniu jej osobą i twórczością ze strony późniejszych badaczy. I tak w wielotomowym *Słowniku biograficznym*, zestawionym przez Michała Frąckiewicza, napotykamy trzy strony notat o poetce, obejmujące głównie tytuły i numery pism, w których zamieszczono artykuły lub zdjęcia Marii Konopnickiej („Kłosa”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Bluszcz”, „Tygodnik Powszechny”)⁴. Z kolei w obszernej spuściźnie historyka literatury Ludwika Kamykowskiego (1891–1944), znawcy przede wszystkim literatury epoki oświecenia i baroku, znajdujemy skromną notatę biograficzną oraz wykaz utworów Konopnickiej, uszeregowany w następujące działy: Poezja, Proza poetycka, Studia literackie, Książki dla dzieci, Jasełka, Tłumaczenia⁵. W tym samym zespole notat znaleźli się również lakonicznie potraktowani przez Kamykowskiego Michał Bałucki, Józef Bliziński, Wiktor Gomulicki, Jan Kasproicz, Eliza Orzeszkowa, Adam Pług, Bolesław Prus i Aleksander Świętochowski. W spuściźnie Kamykowskiego jest też maszynopis jego artykułu pt. *Z teki redaktorskiej Wa-*

⁴ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn. 2159, t. 8, k. 321-322.

⁵ *Ibidem*, rkps sygn. 6343, k. 1v.-2v.

lentyny Olechnowiczowej⁶. W tym tekście zamieszczono edycję dwóch listów Konopnickiej z 30 maja 1902 r., będących odpowiedzią na skierowaną do niej prośbę o napisanie utworu do dzieła zbiorowego *Kobieta współczesna*. W pierwszym liście, adresowanym do Jana Karłowicza, będącego niejako pośrednikiem w tej sprawie, poetka odmawia, tłumacząc się brakiem czasu i wcześniejszymi zobowiązaniami; w drugim liście, już do redaktor Olechnowiczowej, robi jednak pewne nadzieje. Dzieło *Kobieta współczesna* ukazało się drukiem w Warszawie w 1904 r. nakładem „Bluszcza”, jednak nie ma w nim tekstu Konopnickiej.

W zespole korespondencji wybitnego poety Kazimierza Przerwy-Tetmajera (1865–1940) odnajdujemy prośbę Komitetu Jubileuszu Marii Konopnickiej w Krakowie z dnia 12 września 1902 r., podpisaną przez panie Marię Siedlecką i Marię Błotnicką. Chodziło o „wzięcie czynnego współudziału w akcji mającej na celu uświetnienie uroczystości jubileuszowej, a to przez napisanie prologu, który by mógł rozpocząć przedstawienie galowe w teatrze miejskim”⁷. Mowa tu o jubileuszu 25-lecia twórczości poetki.

W trzech zespołach rękopiśmiennych natrafiamy na fotografie Marii Konopnickiej. I tak na planszach za zdjęciami autorów i współpracowników „Kuriera Warszawskiego” widzimy niewielką i niezbyt udaną podobiznę, zamieszczoną w porządku alfabetycznym pomiędzy Alfredem Konarem a Tadeuszem Korzorem⁸. Artystka ubrana jest w czarną, zapinaną pod samą brodę suknię i nosi cwikier. Z kolei w innym zespole fotografii znajdujemy podobiznę Konopnickiej o wymiarach 89 × 59 mm, wykonaną w pracowni Edwarda Trzemeskiego we Lwowie. To zdjęcie jest bardzo korzystne, najwyraźniej wydane przez firmę Trzemeskiego w dużym nakładzie i przeznaczone dla miłośników twórczości Konopnickiej⁹. Trzeci wizerunek to niewielka litografia o wymiarach 95 × 130 mm, znajdujących się w zespole Tek Tyrowicza¹⁰, o którym będzie jeszcze dalej mowa.

Jak można się było spodziewać, w wielu rękopisach odnajdujemy odpisy utworów Marii Konopnickiej; niewykluczone, że w miarę przygotowywania katalogu drukowanego w przyszłości odnajdzie się ich jeszcze więcej. I tak w spuściźnie etnografa, sławisty i orientalisty Jana Grzegorzewskiego (ok. 1850–1922), w rękopisie „Drobiazgi z podróźnej teki”, wśród luźnych notat, fragmentów poezji i pieśni ludowych napotykną odpis wiersza Konopnickiej *Petko Staweków*, dotyczący osoby znanego bułgarskiego poety, publicysty i polityka, żyjącego w latach 1827–1895¹¹.

W oprawionym w czerwone płótno sztambuchu pochodzącym ze zbiorów Kazimierza Lepszego (1904–1964), zawierającym teksty m.in. Juliusza Słowackiego,

⁶ *Ibidem*, rkps sygn. 6218, k.156 i 160-160v.

⁷ *Ibidem*, rkps sygn. 4661, t. 1, k.45.

⁸ *Ibidem*, rkps sygn. 6545 k. 2.

⁹ *Ibidem*, rkps sygn. 7658, k. 3.

¹⁰ *Ibidem*, rkps sygn. 10 397 t. 11, karty nieliczbowane.

¹¹ *Ibidem*, rkps sygn. 4640, k. 11-12.

Zygmunta Krasińskiego, Edmunda Wasilewskiego, Bohdana Zaleskiego, Mieczysława Romanowskiego, jak też odpisy utworów francuskich i niemieckich znajdujemy piękny miłosny wiersz Konopnickiej *Jeżeli kochasz*, opublikowany w zbiorze poezji wydany w 1883 r.¹²

Kolejne odpisy utworów poetki spotykamy w zbiorach sporządzonych przez kobiety. I tak ceniona i bardzo popularna malarka Bronisława Rychter-Janowska (1868–1953) wśród odpisów różnych wierszy i fragmentów własnej prozy zamieściła przejmujący utwór Konopnickiej *Bez dachu*, z adnotacją: „przepisałam w Krakowie 22 czerwca 1896 r.”¹³. Młodsza o pokolenie i mało znana pani Halina z Fenzów Kornakiewiczowa, córka Klementyny z d. Jahn i Wilhelma Fenza, w latach 1905–1918 w Krakowie i Zabierzowie sporządzała na własne potrzeby antologię ulubionych utworów, wierszy i fragmentów dramatów¹⁴. Jej notes, zapisany w ok. 3/4, zawiera 94 utwory, jest też dołączony ich osobny, precyzyjny spis. Najwyraźniej ulubionym autorem pani Haliny był Stanisław Wyspiański, po nim zaś Adam Mickiewicz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Franciszek Mirandola, a z obcych George Byron i Sandor Petöfi. W paru przypadkach do utworów dodano zapisy nutowe. Twórczość Marii Konopnickiej reprezentowana jest przez utwory: *Ach, gdybym ja była*, *Boże* oraz *Oj, nie ta jest ciężka droga* (pozycje 3 i 4) oraz zamieszczoną jako finał antologii *Rotę* (pozycja 94).

Ważnym i ciekawym świadectwem oddziaływania poezji Konopnickiej jest rękopis ze spuścizny wieliczana Franciszka Dudy (1878–1945), dyrektora miejscowej szkoły i autora ciekawego dziennika. Duda pozostawił po sobie także rękopis „Melodie i teksty przeze mnie ustalone”, datowany na lipiec–sierpień 1939 r.¹⁵ Uderzające jest bogactwo dzieł poetyckich, do których skomponowano tu melodie; są to m.in. utwory Mikołaja Reja, Ignacego Krasickiego, Stanisława Trembeckiego, trzech narodowych wieszczów, Felicjana Faleńskiego, Mieczysława Romanowskiego, Adama Asnyka, Teofila Lenartowicza, Stanisława Wyspiańskiego, Lucjana Rydla, Leopolda Staffa, Bronisławy Ostrowskiej, Jana Kasprówicza, czy autorów mniej znanych, jak Antoni Waśkowski lub Aurelia Składzieniówna. Swoje zapisy nutowe otrzymało tu osiem utworów Konopnickiej, a mianowicie: *Co się stało? Madonna (Correggio)*, *Z wieczornych pieśni*, *Wezwanie*, *Lipy kwitną*, *Ze słowiczych pieśni*, *Zachód w Fiesole* i *Willa Wołkońskich*¹⁶.

W spuściznie wybitnego historyka dziejów Kościoła polskiego, księdza Jana Fijałka (1864–1936), różnorodne ślady zainteresowania osobą Marii Konopnickiej odnajdujemy w czterech rękopisach. W jednym z nich, zawierającym wycinki prasowe dotyczące Podlasia i Chełmszczyzny, zamieszczona jest ulotka

¹² *Ibidem*, rkps sygn. 7721, k. 37-39.

¹³ *Ibidem*, rkps sygn. 10553, k. 106v.-108.

¹⁴ *Ibidem*, rkps sygn. 9266, karty nieliczbowane.

¹⁵ *Ibidem*, rkps sygn. 2612.

¹⁶ *Ibidem*, rkps sygn. 2612, k. 31-34, 40-44, 45-49, 50-56, 57-61, 62-66, 67-72, i 417-421, nry 7, 9-14 i 77.

z tekstem *Roty*¹⁷. W innej części spuścizny natrafiamy na wycinek z „Głosu Narodu” z 7 września 1915 r., z tekstem Konopnickiej pt. *Błota poleskie*, będącym fragmentem jej książki *Polskie ziemie*, wydanej w 1905 r. w Warszawie¹⁸. Są też karty pocztowe, bez obiegu, a więc gromadzone ze względu na swe walory.

Pierwsza z nich to pocztówka Wici, wydana staraniem Bolesława Ostoi-Ostaszewskiego w Krakowie¹⁹. Na awersie widnieje podobizna poetki z głową wspartą na dłoni, wpatrzonej w leżące przed nią książki i rękopisy, w tym – *Pana Balcera w Brazylii*. Pod wizerunkiem widnieje apel:

Drogie Polki, wytrwale jak Ona pracujcie,
Czytujcie jej pieśni i w życiu stosujcie.

Druga strona, przeznaczona zwykle na miejsce do korespondencji, jest wypełniona prawie w całości dwoma utworami, niestety – nadmiernie dydaktycznymi. Dłuższy podpisany jest jako utwór T. Sykulskiego, majstra szewskiego, i nosi tytuł: *Do Polskich Pań*. Warto go przytoczyć z zachowaniem pisowni oryginału, jako świadectwo tamtej epoki, choć – jak można przypuszczać – sama Konopnicka nie byłaby zachwycona tym apelem...

O Córy naszej Drogiej Ojczyzny!
Zarazem Córy z krwi Polskich Cór!
Wam się należy nam być przykładem,
Wam się należy nam być za wzór!
Ale ja mówię o Takim Wzorze,
Co tak niedawno pożegnał świat!
Co siała hasła... dzwoniącą pieśnią
Wśród pól i lasów, łąk... wiejskich chat.
Co była Matką polskiego chłopca,
Ta Konopnicka, piewczyni Cnót!
Prawdziwa Córa Ojczyzny Świętej
Tak – jak Jej życie – to żywot cnót!
Słowa jej żywe przetrwają wieki,
Niech będą prawem dla Was «Jej leki».
Polki Kochane mocno a czule
Potrzeba kość Narodu bóle!
Trza podnieść w górę polskie warsztaty,
Wszak do nich Polak przyszedł – od chaty.
A czy on ze wsi, czy też on z miasta
Nie ma dlań pracy... głód, mrze niewiasta...
Dzisiaj naprawdę już przyszło na to,
Wiosna czy lato, jesień czy zima,
„Sezon nie sezon”, roboty nie ma.
Wszak my Polacy mamy zdolności
Zadość uczynić żądaniom gości.

¹⁷ *Ibidem*, rkps sygn. 5443, k. 1. Na ulotce nie zamieszczono nazwiska autorki *Roty*.

¹⁸ *Ibidem*, rkps sygn 4807, k. 46.

¹⁹ *Ibidem*, rkps sygn 4716, t. 7, k. 27.

Więc Polskie Panie – los wasz – was wzruszy
 Niech się wam wryje głęboko w duszy:
 Ten do was apel – o Córy Lasze,
 Niech się obje o serca Wasze.

W miejscu przeznaczonym na naklejenie znaczka widnieje krótki apel: „Kupujmy tylko u Polaków! Tylko im dawajmy pracę i zarobek”. Dodatkowo zamieszczono jeszcze wydrukowany czerwoną czcionką tekst Bolesława Ostaszewskiego następującej treści:

Nie dajcie Braciom, Ojcom i Mężom
 Wywozić pieniądź... Niech się tu lęzą...
 niechaj on tutaj będzie rozsiany
 Na dole różne, na polskie łany!
 Niech się opatrzy ... kraj nasz, Kraj żyzny!
 Niech Europy, znów spichrzem świata.
 Będzie ta nasza, a Polska Chata!

Pozostałe pocztówki związane z osobą Marii Konopnickiej są również wymownym hołdem dla poetki. Pierwsza to kartka wydawnictwa Polonia w Krakowie z reprodukcją obrazu A. Setkowicza *Apoteoza Marii Konopnickiej*²⁰. Druga, również niezapisana, to kartka Wydawnictwa Salonu Malarzy Polskich w Krakowie (seria 62/104), na której zamieszczono podobiznę poetki z Orłem Białym ponad jej głową, otoczoną pięcioma maleńkimi akwarelkami: *Polskie Pomorze, Czarny Śląsk, Cud Wisły, Obrona Lwowa i Wileńszczyzna*. Autorem kartki noszącej tytuł zaczerpnięty z *Roty*: „Nie rzucim ziemi” jest L. Kowalski (L. Kowalski pinx.)²¹.

Wreszcie dwa obiekty będące stosunkowo nowymi nabytkami w zbiorach Biblioteki. Pierwszy z nich to Teki Mariana Tyrowicza (1901–1989), historyka, który po ekspatriacji ze Lwowa związał się z Krakowem i wykładał tu w Wyższej Szkole Pedagogicznej. Pasjonat historii XIX w., przez całe lata gromadził imponujący zbiór dokumentów, fotografii, tekstów naukowych i wycinków prasowych dotyczących wybitnych Polek i Polaków. Część zbioru została oprawiona w wielkoformatowe introligatorskie teki, część stanowią luźne materiały. I właśnie w jednej z tych tek znajdujemy wiele materiałów związanych z Marią Konopnicką, w tym jej niewielką litografię portretową, artykuły prasowe z „Tygodnika Ilustrowanego” (numery z 1910 r., poświęcone poetce tuż po jej śmierci), czy z prasy powojennej: „Tygodnika Powszechnego” i „Życia Literackiego”²². Z kolei w podarowanym do Biblioteki w 2009 r. zespole tekstów wspomnieniowych, nadsyłanych do redakcji krakowskiego oddziału „Gazety Wyborczej”, natykamy maszynopis artykułu Anny Sikory pt. *Maria Konopnicka 1842–1910*,

²⁰ *Ibidem*, rkps sygn. 4716, k. 28.

²¹ *Ibidem*, rkps sygn. 4887, k. 69.

²² *Ibidem*, rkps sygn. 10 397, t. 11, karty nieliczbowane.

dotyczący czteromiesięcznego pobytu poetki w Suchej (od 18 marca do 15 lipca 1890) oraz powstałych wówczas dwóch znanych wierszy: *U źródła* i *W dolinie Skawy*²³.

Ostatni zespół rękopisów, w którym odnajdujemy materiały związane nie tyle z osobą Marii Konopnickiej, ile z zamiarem uczczenia dokonań poetki przez władze miasta Lwowa, to papiery osobiste rzeźbiarki Janiny Reichert-Toth (1895–1986), подарowane do Biblioteki przez cioteczną wnuczkę artystki, Karolinę Grodziską, w latach 2006–2007.

Janina Reichert-Toth, do 1946 r. mieszkanka Lwowa, a po ekspatriacji – Krakowa, otrzymała w 1935 r. zamówienie na wykonanie monumentalnego pomnika poetki²⁴. Było to już po przedwczesnej śmierci Amalii Drexler, autorki pięknej rzeźby portretowej umieszczonej na grobie Konopnickiej na cmentarzu Łyczakowskim. Janina Reichert-Toth podeszła do projektu pomnika odmiennie od swej poprzedniczki: jej projekt to monumentalna figura oracza – młodego mężczyzny nachylonego nad pługiem, z energią orzącego pole – ustawiona na okazałym postumencie. Na froncie postumentu planowane było umieszczenie medalionu portretowego z wizerunkiem Konopnickiej. Tuż przed wybuchem wojny gotowy model figury oracza został posłany do odlewni Braci Łopieńskich w Warszawie, podczas wojny uległ zniszczeniu. Tym większe znaczenie ma zatem przechowana w papierach osobistych rzeźbiarki jego dokumentacja: 14 fotografii różnych etapów powstawania pomnika²⁵, a także wykonana w latach 60. lub 70. XX w. amatorska, nostalgiczna fotografia grobu poetki z rzeźbą Drexlerówniej, a właściwie jej powojenną repliką, gdyż oryginał uległ zniszczeniu²⁶.

Nieszczęściem artystki był fakt, że ów imponujący pomnik, który miał stanąć w parku Stryjskim i który był niejako szczytowym jej osiągnięciem, nie zdążył zaistnieć. Można bowiem przypuszczać, że jego wymowa – trud oracza, zatem człowieka pracy – przemówiłaby do sowieckich władz powojennego Lwowa i ten właśnie pomnik, w przeciwieństwie do tych o wymowie wojskowej i patriotycznej, nie uległby zniszczeniu. Zniszczenie pomnika podczas wojny przesądzało sprawę, pozostały jednak w posiadaniu artystki projekty i zapewne model owego medalionu portretowego. Dwa szkice odnajdujemy w zespole luźnych kart ze szkicownika Janiny Reichert-Toth²⁷. Zachowały się też bruliony listów Janiny Reichert-Toth do Janiny Kelles-Krauze z lat 1969–1970 dotyczące wykonania medalu Konopnickiej²⁸, zdjęcia medalu z 1969 r.²⁹ oraz interesujący dokument, dowodzący, iż w 1977 r. rzeźbiarka przeznaczyła medalion z portretem Marii Konopnickiej

²³ *Ibidem*, rkps 12 103, karty nieliczbowane.

²⁴ K. Grodziska, *Zapomniana rzeźbiarka. Janina Reichert-Toth i jej twórczość (1895–1986)*, Kraków 2009, *passim*.

²⁵ Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps sygn 11 626, nr 31, k. 175-189.

²⁶ *Ibidem*, rkps sygn. 11 631, t. 1, k. 51.

²⁷ *Ibidem*, rkps sygn. 11 622, k. 62.

²⁸ *Ibidem*, rkps sygn. 11 611, k. 13 -24.

²⁹ *Ibidem*, rkps sygn. 11 627, k. 142-143.

na potrzeby akcji „Sztuka dla Krowodrzy”. Przekazała wówczas ów medal oraz rzeźbę w brązie *Maska Urzędowi Dzielnicowemu* Kraków-Krowodrza³⁰.

Omówione powyżej rękopisy trafiały do Biblioteki PAU i PAN w Krakowie na przestrzeni 100 lat. Żaden z nich nie figuruje w katalogu Jana Czubka, wydanym w 1912 r., zaczęły zatem napływać po jego publikacji. Ostatni z darów pochodzi z 2008 r.

Na 31 powiązanych z Konopnicką rękopisów jedynie osiem Biblioteka nabyła w latach 1956–1990 poprzez zakup antykwaryczny (sygn. 4661, 4665, 6218, 6343, 7658, 8969, 9266, 10 553). Cztery obiekty pochodzą z zapisu testamentowego ks. Jana Fijałka (sygn. 4716, 4807, 4887, 5443), a cztery są darami rodzin lub spadkobierców zmarłego uczonego (sygn. 1983, 2612, 4078, 10 397). Jedna sygnatura (sygn. 3152) została utworzona z drobnych druków nieznanego pochodzenia, przechowywanych w Bibliotece. Pozostałe obiekty pochodzą z darów: Ignacego Chrzanowskiego (sygn. 2028), Franciszka Pułaskiego (sygn. 2030), Michała Frąckiewicza (sygn. 2159) i Bogumiła Nowotnego w 1923 r. (sygn. 2442). Ten ostatni nosi datę 1923, zatem poprzednie przybytki musiały być wcześniejsze. Wreszcie powojenne dary: Jadwigi Podolskiej (6545), Anny Lepszyny (sygn. 7721) i Andrzeja Stawiarskiego (sygn. 12 103). Warto także podkreślić, że dwa dary pochodzą od pracownic Biblioteki: Marii Kotwicz (sygn. 4640) i Karoliny Grodziskiej (sygn. 11 605, 11 611, 11 622, 11 626, 11 627, 11 631).

Zespoły listów Marii Konopnickiej do Teofila Lenartowicza i Stanisława Tomkowicza oraz drobniejsze, rozrzucone w licznych spuściznach dokumenty, wizerunki, notatki biograficzne, odpisy jej wierszy, patriotyczne karty pocztowe świadczące o sile oddziaływania jej twórczości, wreszcie zdjęcia poświęconych jej pomników – nie tworzą ani jednolitej, ani nawet bogatej kolekcji. Są jednak źródłem do poznania życia tej wybitnej poetki, a także do recepcji jej twórczości. Należało je zatem zebrać i przypomnieć właśnie w roku poświęconym Marii Konopnickiej.

KAROLINA GRODZISKA
MARIA RADZISZEWSKA

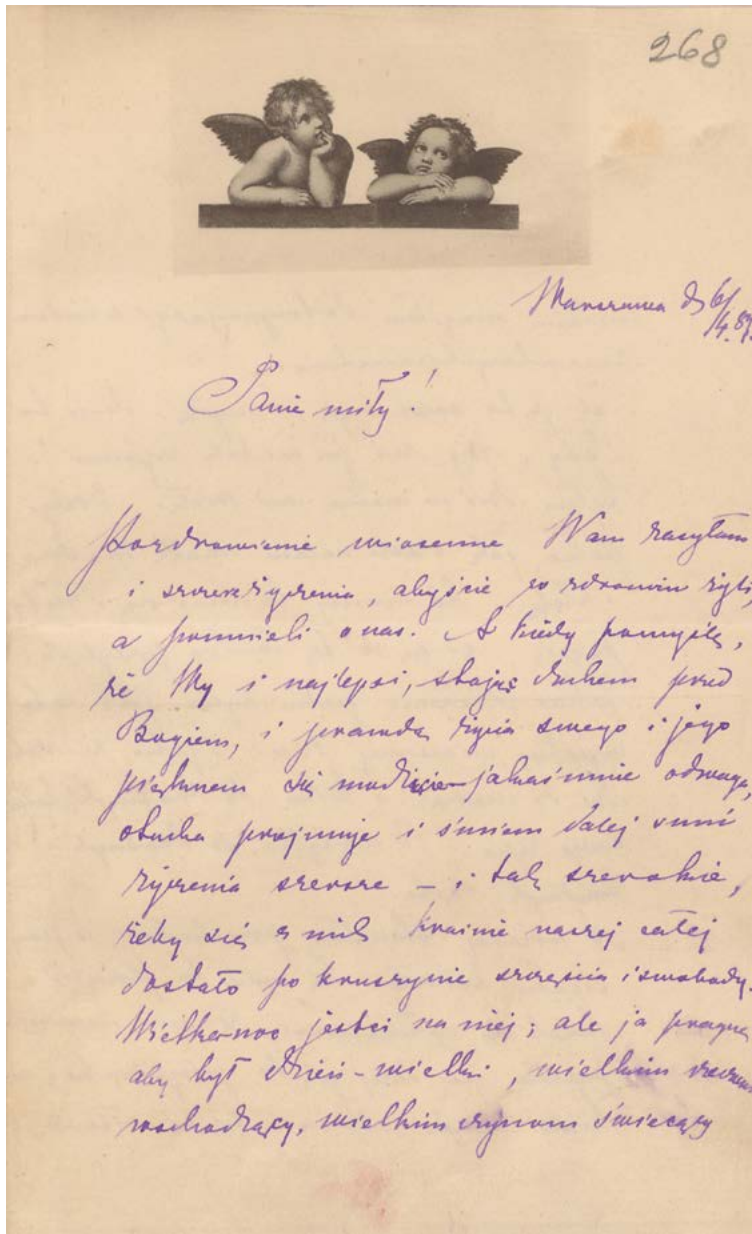
MANUSCRIPTS AND KEEPSAKES AFTER MARIA KONOPNICKA
IN THE SCIENTIFIC LIBRARY OF THE PAAS AND THE PAS IN CRACOW
COLLECTION

Key words: The Scientific Library of PAAS and the PAS in Cracow, Maria Konopnicka, Polish poetry, manuscripts

³⁰ *Ibidem*, rkps sygn. 11 605, nr 38, k. 119.

SUMMARY

On the occasion of proclaiming Maria Konopnicka one of the patrons of the year 2022, the manuscripts and keepsakes after her gathered in the Scientific Library of PAAS and the PAS in Cracow will be presented. The collection contains the poetess's 48 hand-written letters addressed to i.a. Teofil Lenartowicz, Stanislaw Tomkowicz and, also to Józef Treściak and Adolf Pawiński, which until now remained unpublished. Apart from the correspondence, the Library collection includes also 23 shelf marks related to Maria Konopnicka. These are among others some writings regarding her literary activity as well as poems and their copies prepared by i.a. a famous painter, Bronisława Rychter-Janowska. Worth to pay attention to are also three photographs of the poet included in the collection. The documentation of a monument designed by Janina Reichert-Toth, planned by the Lviv city authorities to commemorate Maria Konopnicka but which failed to be built due to the outbreak of World War II, has been preserved. The vast majority of works related to Konopnicka were donated to the Library, only some were purchased in antiquarian bookshops.



Il. 1. List Marii Konopnickiej do Teofila Lenartowicza, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 2028, t. 3, k. 268

Koło Artystyczno-literackie
w Lwowie

Dnia 14 / XI 1896.

Za co, za co dyle ciecici?
 Za co to mitanie?
 - Jam cino dylec dabuej uicicii.
 My - klasy na tamie,
 ja - plal dylec, co mam spienia,
 My - awocne dweva,
 ja - qtas druzenka na parimicie,
 A my - cery i rypie!

Mawa nala - maja dala,
 Moji picini lamy
 - pal skurvanek leca w pola,
 dera nad kaguny.
 Picini nie maja shaviny, ptare,
 kiedy spia aware,
 A gdy koczka ptuzi, kary,
 spienia - w nichu gtozy.

Gdzy piance brulito echa
 W rymach piersi braba,
 Dabno idubta by nam stotecha,
 Aniemialta chaba.
 - Picini jashatere quiaro nimie
 W lewocermiej dmylynie...
 Picini lam raba piane shatada,
 Gdzy brabnia gquarada.

Il. 2. Wiersz z 14 XI 1896 r. dedykowany Kołu Literacko-Artystycznemu
we Lwowie, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 4078, k. 113

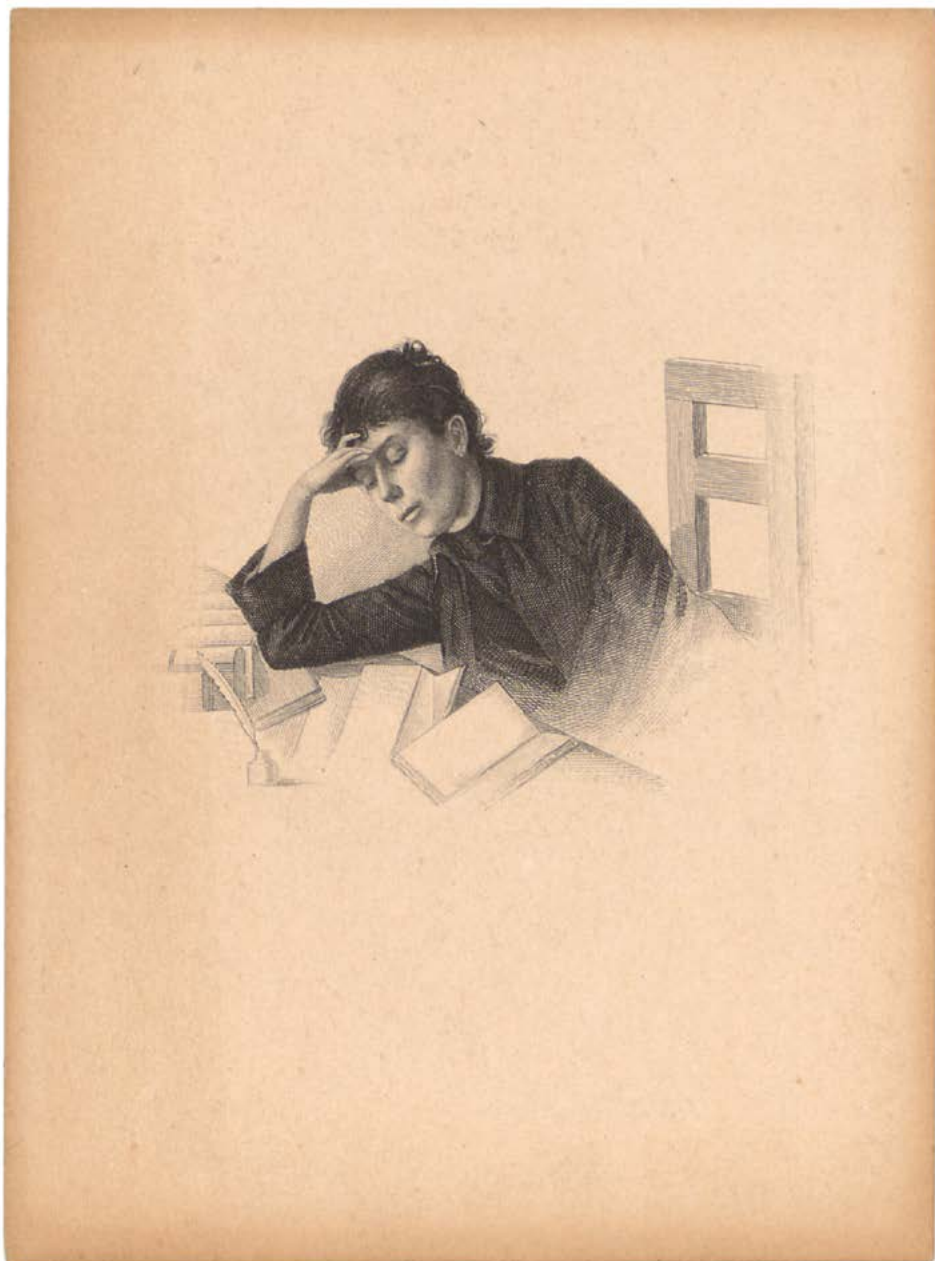
Warszawa d. 4/II. 83.

Pracownicy Państwa

Obejmuje kierownikstwo nowego Ty-
godnika dla kobiet, p. t. "Svit", który
od stycznia razem z uwzględnieniem
Lewandowej, powołam się do Pracowni
Państwa i gorąco proszę, abyś rekrutowała
takimże przyjęła ją do siebie, choćby
niekiedy w pracy, która przedsięwzięcia
dla dobra kobiet polskich.

Wam nadrogi, że Pracownicy Państwa
rezy nam od czasu do czasu nadrobić coś
o rekreacji, o jej sędziach, o oświadczeniach,
o oświadczeniach, o oświadczeniach, o oświadczeniach,
o oświadczeniach i o oświadczeniach.
Czekam na podziękowanie p. t.

II. 3. List Marii Konopnickiej do Józefa Łepkowskiego, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 4665, t. 1, k. 33



Il. 4. Litografia portretowa Marii Konopnickiej znajdująca się w zespole Tek Tyrowicza, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 10 397, t. 11



Il. 5. Fotografia Marii Konopnickiej autorstwa E. Trzemeskiego we Lwowie, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 7658, k. 3



Il. 6, 7. Fotografie projektu pomnika Marii Konopnickiej we Lwowie:
Oracz autorstwa Janiny Reichert-Toth, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 11 626,
k. 181 i 188



Il. 8. Medalion portretowy Marii Konopnickiej autorstwa Janiny Reichert-Toth,
Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps II 627, k. 142-143



Do Polskich Pań!

O Córy naszej Drogiej Ojczyzny!
Zarazem Córy z krwi Polskich Cór!
Wam się należy nam być przykładem,
Wam się należy nam być za wzór!
Ale ja mówię o Takim Wzorze,
Co tak niedawno pożegnał świat!
Co siała hasła... dzwoniącą pieśnią
Wśród pól i lasów, łąk... wiejskich chat.
Co była Matką polskiego chłopca,
Ta Konopnicka, piewczyni Cnót!
Prawdziwa Córa Ojczyzny Świętej
Tak — jak Jej życie — to żywot cnót!
Słowa jej żywe przetrwają wieki,
Niech będą prawem dla Was „Jej leki“.
Polki Kochane mocno a czule
Potrzeba kość Narodu bóle!
Trza podnieść w górę polskie warsztaty,
Wszak do nich Polak przyszedł — od chaty
A czy on ze wsi czy też on z miasta
Niema dlań pracy... głód, mrze niewiasta...
Dzisiaj naprawdę, już przyszło na to,
Wiosna czy lato, jesień czy zima,
„Sezon nie sezon“, roboty niema.
Wszak my Polacy mamy zdolności
Zadość uczynić żądaniom gości.
Więc Polskie Panie — los Wasz — Was wzruszy,
Niech się Wam wryje głęboko w duszy:

Kupujmy
tylko u Po-
laków! Tył-
ko im da-
wajmy pra-
cę i zarobek

Ten do Was apel — o Córy Lasze,
Niech się obje o serca Wasze.
T. Sykulski, Majster Sz. wiectwa.

Nie dajcie Braciom, Ojcom i Mężom
Wywozić pieniąż... niech się tu leżą...
Niechaj on tutaj będzie rozsiany
Na dole różne, na polskie lany!
Niech się opatrzy... kraj nasz, Kraj żyzny!
Niech Europy, znów spiechrzem świata.
Będzie ta nasza a Polska Chata.
Ostoja Ostaszewski.

Memoryalami nigdyśmy nie wywalczyli!
Najlepszym i jedynym Memoryalem do obcych
rządów jest Szezerbiec: Króla Bolesława Ciu-
brego i Kościuszki. Taki przygotujmy do cięcia!
do ciotu!

„POCZTÓWKA — WICI!“
Dwudziesta czwarta.

Biblioteka Naukowa
PAU i PAN
w Krakowie

Il. 9, 10. Karta pocztowa autorstwa B. Ostoi-Ostaszewskiego z podobizną Marii Konopnickiej, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 4716, t. 7, k. 27



Il. 11. Karta pocztowa z reprodukcją obrazu A. Setkowicza *Apoteoza Marii Konopnickiej*, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 4716, t. 7, k. 28



Il. 12. Karta pocztowa *Nie rzucim ziemi*, Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 4887, k. 69